

**Luonnon monimuotoisuuden huomioiminen
- toimintalinjaus**

Sisällysluettelo

1	Johdanto	3
2	Luonnon monimuotoisuuden määritelmä	4
3	Toimintalinjauksen tausta	5
3.1	Kansainväliset sitoumukset, ohjelmat ja sääntelyt	5
3.2	Kansalliset ja paikalliset ohjelmat ja sääntelyt	6
4	Joensuun luonto	8
5	Suojelun nykytila	10
6	Yleiset tavoitteet	11
7	Toimintatavat	12
7.1	Luonnonympäristöt	12
7.2	Uhanalaiset lajit ja vieraslajit	13
7.3	Vesistöt	14
7.4	Kala- ja riistakannat	15
7.5	Rakennetut ympäristöt	15
7.6	Ilmastonmuutokseen sopeutuminen	16
8	Resursointi, viestintä ja kasvatus	17
9	Seurannan indikaattorit	18

1 Johdanto

Luonnon monimuotoisuus on heikentynyt merkittävästi viime vuosikymmenten aikana ihmisten toiminnan vaikutuksesta. On arvioitu, että maailmanlaajuisesti noin miljoonaa lajia uhkaa sukupuutto. Luonnon monimuotoisuuden turvaaminen onkin tärkeää sekä luonnolle itselleen että ihmisille. Luonnon monimuotoisuus on keskeisenä tekijänä useissa ihmisille elintärkeissä toiminnoissa, kuten ruoantuotannossa, lääketeollisuudessa sekä energiantuotannossa. Paikallisella tasolla monipuolinen ja rikas luonto lisää myös asukkaiden viihtyvyyttä ja hyvinvointia.

Joensuun kaupungin konsernistrategiassa vuosille 2017–2021 on asetettu päämääräksi resurssiviisas ja kestävä talous, missä raaka-aineita ja luonnonvaroja käytetään harkitusti sekä kestävää kehitystä ja hyvinvointia edistävällä tavalla. Luonnon monimuotoisuuden vaaliminen onkin olennainen osa kestäväen kaupungin eri toimijoiden toimintaa.

Tähän asiakirjaan on koottu keskeiset asiat, joihin Joensuun kaupunki voi omalla toiminnallaan vaikuttaa ja joilla voidaan lisätä sekä turvata luonnon monimuotoisuutta. Tämän toimintalinjauksen tarkoitus ei ole olla tyhjentävä esitys siitä, miten tulee toimia. Sen sijaan toimintalinjauksen tarkoituksena on nostaa esille asioita, jotka tulisi huomioida suunnittelussa, rakentamisessa ja muussa toiminnassa. Olennaisinta on, että luonnon monimuotoisuuden kannalta tärkeä asiat tunnistetaan ja että osataan toimia oikein.

2 Luonnon monimuotoisuuden määritelmä

Luonnon monimuotoisuudella tarkoitetaan erilaisiin ekosysteemeihin tai ekologisiin kokonaisuuksiin kuuluvien elävien eliöiden vaihtelevuutta. Tämä luonnon kirjo ilmenee kolmella eri tasolla: 1) lajien sisäisenä monimuotoisuutena eli perintötekijöiden eli geenien vaihteluna yhden lajin, alalajin tai kannan sisällä, 2) lajien välisenä monimuotoisuutena ja 3) ekosysteemien monimuotoisuutena. Kaikki nämä tasot vaikuttavat toisiinsa ja ovat omalta osaltaan yhtä tärkeitä. Toisin kuin luonnonvaroista puhuttaessa luonnon monimuotoisuus ei käsitteellisesti sisällä hyödyntämisenäkökulmaa eikä muuta kannanottoa sen osien arvosta ihmiselle.

(Lähde: Tieteen termipankki 16.7.2020: Oikeustiede: luonnon monimuotoisuus. Tarkka osoite: https://tieteentermipankki.fi/wiki/Oikeustiede:luonnon_monimuotoisuus.)

3 Toimintalinjauksen tausta

Luonnon monimuotoisuutta koskevia tavoitteita ja säädöksiä löytyy sekä kansainväliseltä että kansalliselta tasolta. Nämä ohjaavat osaltaan myös Joensuun kaupungin työtä luonnon monimuotoisuuden turvaamiseksi ja edistämiseksi.

3.1 Kansainväliset sitoumukset, ohjelmat ja sääntelyt

Kansainvälisellä tasolla luonnon monimuotoisuuden häviämisen ehkäisy kuuluu muun muassa YK:n kestävän kehityksen toimintaohjelman (Agenda 2030) tavoitteisiin. Lisäksi esimerkiksi Euroopan komission toukokuussa 2020 julkaisemassa biodiversiteettistrategiassa on asetettu tavoitteeksi luonnon monimuotoisuuden heikkenemisen pysäyttäminen vuoteen 2030 mennessä. Biodiversiteettistrategian keinoja monimuotoisuuden säilyttämiseksi ovat luonnonsuojelualueiden verkoston laajentaminen sekä EU:n luonnon ennallistamissuunnitelman laatiminen ja ennallistamistoimenpiteiden toteuttaminen.

Lisäksi EU:n piiriin kuuluu useita säädöksiä, joilla vaikutetaan jäsenmaiden luonnon monimuotoisuuteen. Näitä ovat esimerkiksi EU:n asetus haitallisten vieraslajien tuonnin ja leviämisen ennalta ehkäisemisestä ja hallinnasta (1143/2014) sekä useat direktiivit. Yksi näistä direktiiveistä on luontodirektiivi (92/43/ETY), joka koskee luonnonvaraista eläimistöä, kasvistoa ja luontotyyppejä sekä näiden suojelun suotuisan tason varmistamista.

3.2 Kansalliset ja paikalliset ohjelmat ja sääntelyt

Kansallisella tasolla luonnon monimuotoisuudesta säädetään valtakunnallisissa alueidenkäyttötavoitteissa, joihin on kirjattu tavoitteeksi luonnon monimuotoisuuden ja kestäväen käytön edistäminen. Valtakunnalliset alueidenkäyttötavoitteet tulee huomioida esimerkiksi maakuntien suunnittelussa sekä valtion viranomaisten toiminnassa.

Luonnon puolesta – ihmisen hyväksi -strategia luonnon monimuotoisuuden suojelusta ja kestävästä käytöstä hyväksyttiin valtioneuvoston periaatepäätöksellä joulukuussa 2012. Strategialla asetettiin tavoite Suomen monimuotoisuuden köyhtymisen pysähtymisestä vuoteen 2020 mennessä. Vuoden 2020 alussa ympäristöministeriössä käynnistettiin Helmi-elinympäristöohjelma, jonka tavoitteena on vahvistaa Suomen luonnon monimuotoisuutta ja parantaa elinympäristöjen tilaa. Lisäksi ohjelman tavoitteena on edistää ekosysteemipalveluja, hiilensidontaa, vesiensuojelua sekä ilmastonmuutoksen hillintää ja siihen sopeutumista.

Luonnon monimuotoisuuden suojelusta ja edistämisestä säädetään Suomessa myös useilla lailla sekä valtakunnallisilla luonnonsuojeluohjelmilla, kuten rantojensuojeluohjelmalla. Perustuslain mukaan vastuu luonnosta ja sen monimuotoisuudesta kuuluu kaikille. Lisäksi luonnonsuojelulaissa (1096/1996) säädetään esimerkiksi tiettyjen luontotyyppien ja eliölajien suojelusta sekä luonnonsuojelun toteuttamisesta. Luonnonsuojelulaki asettaa kunnille yleisen velvollisuuden edistää toiminnoissaan luonnon- ja maisemansuojelua.

Kuntien tehtävänä on kuntien ympäristönsuojelun hallinnosta annetun lain (64/1986) perusteella velvollisuus valvoa ja edistää alueellaan ympäristönsuojelua niin, että kunnan asukkaille pystytään takaamaan terveellinen, viihtyisä, virikkeitä antava sekä luonnontaloudellisesti kestävä elinympäristö. Lisäksi kuntalaissa (410/2015) säädetään kuntien velvollisuudesta edistää asukkaiden hyvinvointia ja alueidensa elinvoimaa ympäristön kannalta kestäväällä tavalla. Kuntien varsinaisiin viranomaistehtäviin kuuluvat luonnon monimuotoisuuden suojelun osalta luonnonsuojelulaissa säädetty luonnonmuistomerkkien rauhoituksesta tai lakkautuksesta päättäminen.

Joensuussa luonnon monimuotoisuutta koskevat tavoitteet sisältyvät muun muassa 2017–2021 kaupungin konsernistrategiaan, jonka kestävän talouden ohjelmassa pyritään resurssiviisauteen myös luonnonvarojen hyödyntämisen osalta. Konsernistrategiaa toimeenpaneva vuonna 2018 hyväksytty Joensuun kaupungin ilmasto-ohjelma tukee luonnon monimuotoisuuden kehitystyötä esimerkiksi hiilinielujen säilyttämisen ja kasvattamisen kautta.

4 Joensuun luonto

Joensuun kaupungin kokonaispinta-ala on 2751 km², josta maapinta-alaa on 2382 km². Joensuun alueelle on tyypillistä metsien, vesistöjen ja soiden suuri määrä. Seudun monipuolinen lajisto on sekoitus eteläisiä, itäisiä ja arktisia lajeja. Joensuu kuuluu sekä Pohjois-Karjalan järvisseudun että Vaara-Karjalan maisema-alueisiin, jotka Toinen Salpausselkä erottaa. Maiseman muodostavat lännessä alavat sekä idässä jylhät vaaramaisemat.

Joensuun pinta-alasta 14 % eli lähes 370 km² on vesistöjä. Suurimmat alueen järvet ovat Pyhäselkä ja Pielinen, jotka ovat yhteydessä toisiinsa Pielisjoen kautta. Joensuun järvien ja jokien ekologinen kokonaistila on pääsääntöisesti hyvä. Suurimmat pohjavesialueet sijaitsevat Toisessa Salpausselässä ja siihen liittyvissä sauma- ja harjumuodostumissa, esimerkiksi Jaamankankaalla ja Utranharjussa.

Valtaosa eli 80 % (2095 km²) kaupungin alueesta on metsätalousmaata. Joensuun kaupunki omistaa noin 8700 ha metsämaata, josta suurin osa on talousmetsää. Joensuuhun ulottuvat sekä etelä- että keskiboreaalinen vyöhyke, ja metsät ovat pääasiassa kuusien, mäntyjen sekä varpukasvien valtaamaa kangasmetsää. Alueellisesti Joensuu voidaan jakaa kallioperältään proteotsooiseen liuskekivivyöhykkeeseen sekä arkeeseen pohjagneissialueeseen. Joensuu kuuluu kolmeen eri maaperäalueeseen, joita ovat savi- ja hiesualueet, harjuiset hiekka- ja hieta-alueet sekä harjuiset moreenialueet.

Joensuussa esiintyy useita Suomessa uhanalaisia lajeja. Kaupungin nimikkolaji, rupimantteri (entinen rupilisko), viihtyy kalattomissa ja pienissä lammissa. Joensuun muihin nimikkolajeihin kuuluvat esimerkiksi herkkutatti, järvilohi ja orava. Äärimmäisen uhanalaisen saimaannorpan kannasta noin 5 % pesii ja elää Oriveden-Pyhäselän alueella.

Joensuussa on yhteensä 30 arvokasta perinneympäristöä, jotka jaetaan niittyihin sekä hakoihin ja metsälaitumiin. Vuonna 1993 Museoviraston tekemän kartoituksen mukaan valtakunnallisesti arvokkaita rakennettuja kokonaisuuksia Joensuussa on 15.

Joensuussa viheralueiden määrä per asukas vaihtelee suuresti kaupunginosien mukaan (28–1569 m²/asukas). Monet viheralueet sijaitsevat noin 20 minuutin matkan päässä asuinalueilta ja sijoittuvat pyörätien varrelle tai ovat saavutettavissa julkisilla kulkuvälineillä. Esimerkiksi Lykynlampi on kaupunkilaisten suosima ulkoliikunta-alue. Kaupungin ylläpitämiä luontopolkuja ja retkeilyreittejä oli yhteensä 230 km vuonna 2019.

5 Suojelun nykytila

Luonnonsuojelualueita Joensuussa on yhteensä n. 9643 ha, joihin lukeutuvat Natura 2000 -alueet, vanhojen metsien, soiden sekä harjujen suojeluohjelmien alueet, yksityiset suojelualueet sekä geologiset muodostumat. Natura-alueita on 1743 ha, yksityisiä suojelualueita 1581 ha ja geologisia muodostumia n. 923 ha. Osa suojelualueista on suojeltu useammalla perusteella. Luonnonmuistomerkkejä on 44, joista reilut kaksikymmentä rauhoitettiin Suomi 100 -juhlavuoden kunniaksi.

Joensuun metsätalousmaasta luonnonsuojelualueita noin 10 km². Joensuun kaupungin omistamasta metsästä 5,6 % eli 510 ha on suojeltu. Joensuun kaupungin metsät kuuluvat PEFC-sertifikaatin piiriin. Suurin osa kaikista Joensuun suojelluista metsistä on yksityisiä METSO-ohjelman suojelualueita. Yksityisten suojelualueiden joukossa on myös Suomi 100 -juhlavuoden, vanhojen metsien suojeluohjelman, soiden suojeluohjelman ja erityisesti suojeltavan lajin elinympäristön perusteella suojeltuja alueita. Lehtojen suojelualueita on kolme, yhteensä 21 ha, vanhojen metsien suojelualueita 5 kappaletta, joiden pinta-ala on yhteensä n. 517 ha ja soidensuojelualueita 8, joiden pinta-ala on yhteensä 865 ha.

Harjunsuojeluohjelmaan kuuluu Joensuusta 29 kohdetta, joista Hautajärven harju sekä Kaukaansärkät ovat yhteisiä Kontiolahden kanssa ja Kannusvaara Tohmajärven kanssa. Suojeltujen harjujen pinta-ala on yhteensä n. 4648 ha.

Kosteikkoja on Joensuun kaupunkialueella rakennettu kolme, vuonna 2017 kunnostettu Varaslammen (Loimolankadun) kosteikko sekä Karhunmäen ja Haapajoen kosteikot. Uhanalaisten lajien osalta esimerkiksi Rupimanterille on ennallistettu lampia elinympäristön laadun ja määrän lisäämiseksi.

Lakisääteisen suojelun lisäksi Joensuussa on turvattu luonnon monimuotoisuutta myös laatimalla viherkaava, joka kattaa tiheimmin asutun alueen Joensuussa. Asema- ja yleiskaavoihin liittyen on tehty lukuisia luontoselvityksiä ja kohteet sekä lajit on huomioitu kaavoissa SL- ja LUO-merkinnöin. Tärkeille virkistys- ja suojelualueille kuten Kuhasaloon ja Höytiäisen suistoon on laadittu käyttö- ja hoitosuunnitelma.

6 Yleiset tavoitteet

Kaikessa suunnittelussa ja rakentamisessa huomioidaan luonnon monimuotoisuus, sen säilyttäminen sekä mahdollisuudet monimuotoisuuden lisäämiseen. Hankkeiden ja toiminnan eri vaiheissa tunnustetaan ja huomioidaan luonnon monimuotoisuuden kannalta keskeiset asiat.

Luonnonalueiden saavutettavuuteen, monikäyttöisyyteen ja viherverkostoon kiinnitetään erityistä huomiota. Erityisesti kaupungin tehokkaimmin rakennettujen alueiden vihreyttä lisätään.

Luonnonsuojelualueiden käyttö- ja hoitosuunnitelmia laaditaan turvaamaan alueen luonto- ja maisema-arvojen säilyminen sekä hahmottelemaan keskeiset luonnonsuojelualueen kehittämisen päälinjat ja vastuunjako.

7 Toimintatavat

7.1 Luonnonympäristöt

- Tehdään riittävät ja kattavat luontoselvitykset kaavoituksen ja muun suunnittelun yhteydessä.
- Toimitaan vuosille 2018–2028 laaditun Joensuun kaupungin metsänhoidon linjauksen mukaisesti. Tähän sisältyy kaupungin omistamien suojelumetsien pinta-alan nostaminen vähintään 7 prosenttiin 2028 mennessä.
- Selvitetään mahdollisuudet liittää kaupungin talousmetsät FSC-sertifikaattiin. Liitetään jatkossakin Joensuun kaupungin metsät PEFC-sertifikaatin piiriin.
- Tehdään kunnostusojitusta Joensuun kaupungin omistamissa metsissä harkinnan mukaan tarvittaessa. Uudistusojituksia ei tehdä.
- Metsitetään joutomaita, turvetuotannosta vapautuneita suopohjia ja tuottamattomia turvemaita hiilinielujen lisäämiseksi tehdyn kartoituksen mukaisesti.
- Ennallistettavien soiden toimenpiteet toteutetaan tehdyn selvityksen perusteella.
- Selvitetään erikseen kaupungin omistamien luonnon monimuotoisuuden kannalta tärkeiden kohteiden suojelu
- Kosteikkoja rakennetaan asemakaavojen varausten mukaisesti ja aina, kun kosteikko voidaan sijoittaa aluerakenteeseen.
- Kehitetään luontokohteiden saavutettavuutta ja esteettömyyttä.
- Tehdään niittyjen ja avointen alueiden hoidon toimenpideohjelma
- Laaditaan kaupungin omistamille suojelu- ja virkistysalueille käyttö ja hoitosuunnitelmat ja päivitetään jo laadittuja suunnitelmia
- Selvitetään ekologisen kompensaation käyttöönoton mahdollisuudet
- Selvitetään ekosysteemitilinpäiden käyttöönotto
- Toteutetaan Joensuun luonto -verkkoportaali

7.2 Uhanalaiset lajit ja vieraslajit

- Huomioidaan kaavoituksessa, rakentamisessa ja alueiden käyttö- ja hoitosuunnitelmissa uhanalaisten lajien esiintymispaikat ja elinolosuhteet.
- Laaditaan vieraslajilinjaus.
- Havainnot luontoon karanneista vieraslajeista ilmoitetaan vieraslajiportaaliin (vieraslajit.fi). tai ottamalla yhteyttä kaupungin ympäristönsuojeluyksikköön (ymparistonsuojelu@joensuu.fi).
- Osallistutaan valtakunnalliseen yöperhosseurantaan Lykynlammella.

7.3 Vesistöt

- Selvitetään omana projektinaan Joensuun kaupungin omistamilla alueilla olevat pienvedet ja niiden kunnostustarve.
- Joensuun kaupungin metsissä noudatetaan Metsänhoidon suositukset vesiensuojeluun -työoppaan mukaisia toimintatapoja vesistöjen läheisyydessä toimittaessa.
- Vesistöjen kunnostuksia jatketaan niissä kohteissa joissa kaupunki on tärkeä vesialueiden omistaja kuten Varaslammella.
- Huomioidaan pohjavesialueet maa-ainesluvuissa ja muussa rakentamisessa sekä seurataan pohjaveden laatua.
- Toteutetaan 2013 laadittuja pohjavesialueiden suojelusuunnitelmia ja riskiarvioita.
- Toteutetaan kaupungin toimesta vesistöseurantaa alueella.
- Kaupungin ympäristönsuojelu osallistuu valtakunnalliseen leväseurantaan joka kesä.
- Pielisjoen ja Pyhäselän vedenlaatua seurataan vuosittain osana yhteistarkkailua. Joensuun Vesi -liikelaitos osallistuu yhteistarkkailuun.

7.4 Kala- ja riistakannat

- Seurataan kala- ja riistakantoja ja turvataan niiden elinympäristöjen suojelu.
- Tuetaan istutuksin erityisesti arvokalojen kalastusmahdollisuuksia samalla, kun ohjataan kalastusta sekä pyritään saamaan aikaan kantojen luontainen elinkierto. Toiminta tapahtuu Joensuun kalastuskunnan kautta.
- Huomioidaan riistan elinympäristöjä esimerkiksi metsänhoitotöiden yhteydessä.
- Maaseutualueilla tehdään Joensuun kaupungin omistamien maiden metsästysvuokrasopimukset viisivuotiskausittain paikallisten, rekisteröityneiden metsästysseurojen kanssa.

7.5 Rakennetut ympäristöt

- Huomioidaan viheralueiden riittävä määrä maankäytön suunnittelussa viher- ja virkistysalueverkoston ylläpitämiseksi ja kehittämiseksi.
- Panostetaan myös kaupunkiympäristössä riittäviin viheralueisiin sekä helposti saavutettavaan ja monimuotoiseen lähiluontoon.
- Kehitetään luontokohteita osana kaupunkirakennetta. Esimerkiksi Repokallio, Kuhasalon virkistysalue, Höytiäisen suisto sekä Puulajipuisto (Arboretum).
- Vaalitaan niittyjä ja ketoja osana viherrakennetta.
- Rakennetaan mahdollisuuksien mukaan viherkattoja ja -seiniä.
- Rakennetaan lisää syötäviä puistoja eri puolille kaupunkia.
- Tarjotaan asukkaille mahdollisuus kaupunkiviljelyyn.
- Kannustetaan luonnon monimuotoisuuden lisäämiseen ja vaalimiseen tonteilla
- Käytetään kotimaisia kasvilajeja viherrakentamisessa

7.6 Ilmastonmuutokseen sopeutuminen

- Kaavoituksessa huomioidaan ilmastonmuutoksen myötä lisääntyvät rankkasateet ja tulvat, mikä näkyy esimerkiksi kosteikkojen ja pidätysaltainen lisäämisenä.
- Hulevesien hallintaa parannetaan entisestään ja kaavojen laatimisen yhteydessä selvitetään hulevesien käsittelymahdollisuudet.

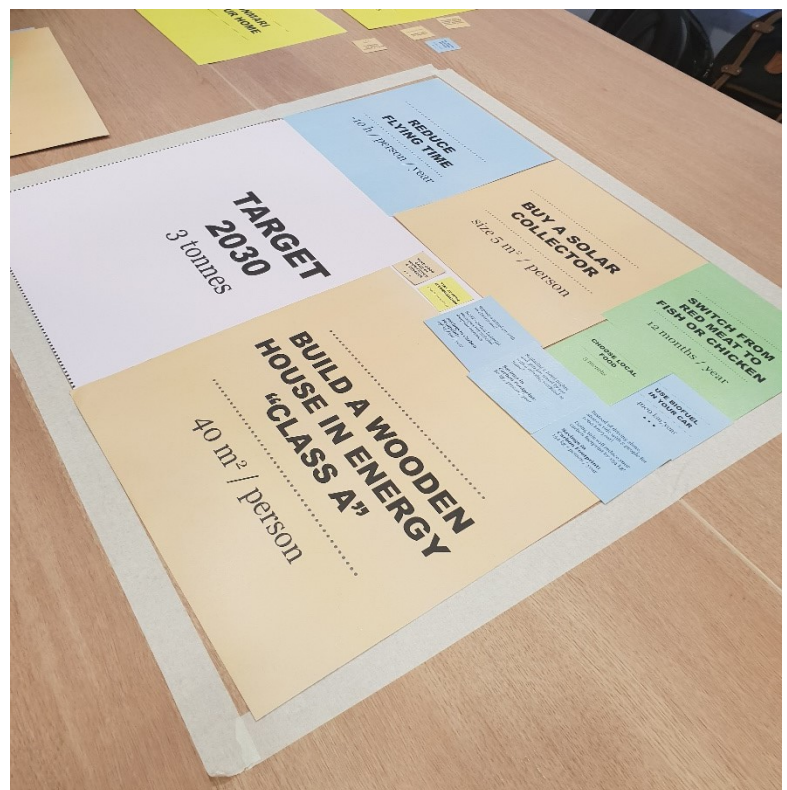

8 Resursointi, viestintä ja kasvatus

Toimintaohjelman toteuttaminen tapahtuu osana muuta toimintaa suunnittelussa ja rakentamisessa sekä alueiden hoitotyössä. Toimintaa tullaan kehittämään erillisillä hankkeilla, hyödyntämään rahoituskanavia ja kuntien luontotyö – ”luontokunnat”-verkoston kautta. Syksyllä 2020 aloittanut ”luontokunnat” -verkosto on Suomen kuntaliiton, Suomen ympäristökeskuksen ja kuntien yhteistyöverkosto, jolla kehitetään luonnon monimuotoisuuden lisäämiseen ja turvaamiseen liittyviä toimenpiteitä.

Joensuun luonnosta ja luonnonmonimuotoisuudesta tullaan viestimään myös Joensuun Luonto verkkoportaalin kautta. Joensuun Luonto -portaali tullaan rakentamaan erillisenä hankkeena vuosien 2020–2021 aikana. Lisäksi Joensuun kaupunki jakaa ilmasto- ja ympäristötietoa 2019 avatulla Climate Joensuu -sivustolla (climatejoensuu.fi).

Tuetaan luonto- ja ympäristökasvatus-toimintaa tuottamalla tietoa Joensuun luonnon monimuotoisuudesta, luonnon vaalimisesta ja monimuotoisuuden lisäämisestä. Tietoa voidaan hyödyntää esimerkiksi koulujen ja päiväkotien opetuksessa. Yhteistyöhankkeella eri tahojen kanssa toteutetaan toimintaa.

9 Seurannan indikaattorit

- Joensuun kaupungin metsien kuuluminen PEFC- ja FSC-sertifikaattien piiriin.
- Joensuun kaupungin omistaman koko metsäpinta-alan suojelutason nostaminen 5,6 %:sta 7 %:in vuosien 2018–2028 aikana.
- Yksityismaille perustetut luonnonsuojelualueet (ELY-keskuksen tekemät päätökset) 1581,37 ha.
- Vähätuottoisten tai tuottamattomien soiden ennallistaminen ja joutomaiden metsitys-kohteita kpl/ha.
- Uhanalaisten lajien erillisselvitykset
- Osallistutaan 10 vuoden välein toteutettavaan bioindikaattoriselvitykseen. Toteutetaan vuonna 2020.
- Otetaan käyttöön vieraslajikarttasovellus kaupungin omaan käyttöön. Paikkatietona sovellukseen kootaan vieraslajihavainnot ja kohteiden nykytila.

